

Cultura

LITERATURA

Entre ciència-ficció i poesia, un visionari anomenat Ray Bradbury

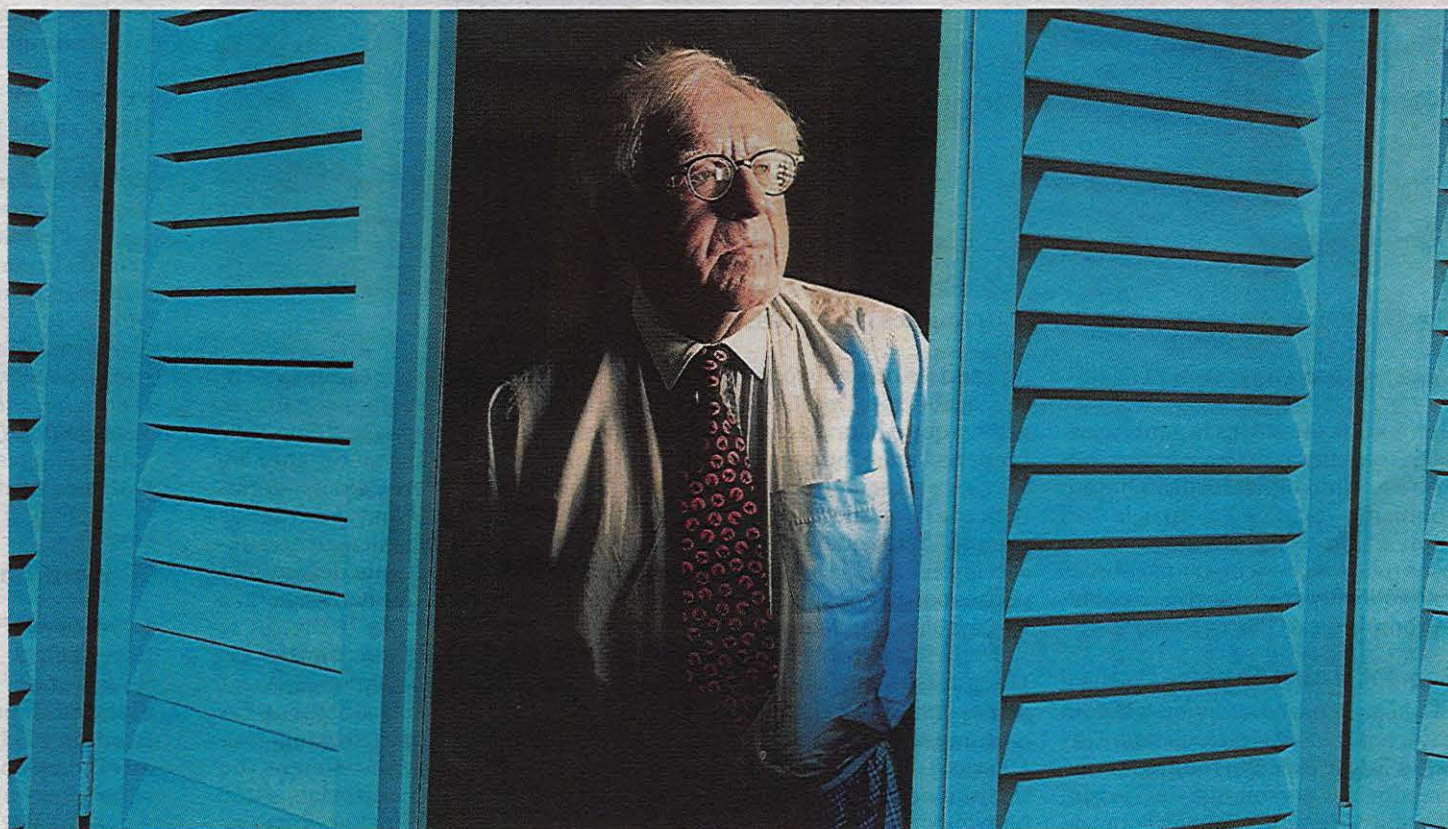
El llegat de l'autor de 'Les cròniques marcianes' es manté viu en el centenari del seu naixement

VALÈRIA GAILLARD
BARCELONA

Pocs escriptors poden presumir de tenir un pam de Mart batejat amb el seu nom. El nord-americà Ray Bradbury (1920-2012) –del qual avui se celebra el centenari del naixement– compta amb aquest honor, el Bradbury Landing, i és que les seves *Cròniques marcianes* van inspirar el *Curiosity*, la sonda que va aterrar a Mart l'agost del 2012, pocs mesos després de la seva mort als 91 anys. Tot aquest projecte de Moon Village o base lunar que volen posar en marxa diferents agències espacials les pròximes dècades sembla tret d'aquest llibre de ciència-ficció, que, com anteriorment els de Jules Verne, fascina per la seva capacitat visionària. És cert que Bradbury va idear una colònia humana a Mart en comptes de la Lluna, però tot arribarà: ja sabem que el Planeta Vermell és el que té més números de ser habitat per l'home gràcies a les seves característiques.

De fet, aquesta capacitat per projectar com serà el futur de la humanitat fora de la seva minúscula caseta –si ens posem en un punt de vista infinit– no és precisament el que més valoren escriptors actuals que són lectors declarats de Bradbury. Víctor García Tur, per exemple, que acaba de firmar el pròleg de la nova edició de *Fahrenheit 451* –aquí cal fer una reverència–, considera que l'esperit de descobrir nous mons i colonitzar-los, el somni d'ultrapassar fronteres, vaja, és a l'ADN dels homes, i que aquí no rau l'originalitat d'un escriptor que va popularitzar i dignificar la ciència-ficció. “El que detecta, i això sí que té més mèrit, són unes pors i unes polítiques opressives que no eren fàcils de veure a la seva època: pors com ara que la màquina ens domini, que la guerra acabi amb nosaltres, que les tecnologies de l'entreteniment matin l'art i la literatura... Tot de pors molt actuals, d'altra banda”, assenyala García Tur.

Ray Bradbury compta amb adeptes arreu del món en els quals va sembrar la llavor de la curiositat, l'esquer fonamental per a la fantasia. “Jo no faig ciència-ficció”, deia l'escriptor nord-americà. Tal com subratlla l'expert en neurociència, enginyeria i literatura Jose Valenzuela, Bradbury tenia un enfocament més aviat de caràcter psicològic i social, i no tan experimental o científic: “Tenia una vocació huma-

L'escriptor Ray Bradbury (1920-2012) a Los Angeles l'any 2000. JONATHAN ALCORN / EFE

nista, no volia dedicar-se a escriure sobre robots i ciutats futuristes com feia Asimov, sinó que volia entendre les persones de l'època, endinsar-se en la seva psicologia i plantejar la infinitud justament perquè l'home se sentís derrotat”, diu Valenzuela. Un dels contes de Bradbury, *Ellac*, per exemple, tracta del pas del temps i és un dels més rodons de l'escriptor d'Illinois, en opinió de García Tur: “És la història d'un noi que viu un amor d'estiu i se'n torna cap a ciutat; al cap dels anys hi vol tornar i sent el vertigen del pas del temps. És un conte perfectament construït”.

Tot i que a nivell literari Bradbury sobresurt per l'habilitat de velocista que suposa escriure un conte –més que en les maratòniques novel·les–, García Tur destaca el trumfo que representa *Fahrenheit 451*, “una distopia futurista publicada el 1953 que no s'esgota”, i per això no ha quedat obsoleta malgrat el pas dels anys. “Hi dona una visió molt romàntica dels lectors, ens representa com una mena de resistents. També reflexiona sobre la relació entre el saber del passat i la tecnologia, el poder del *mass media* i la cultura de l'entreteniment, i aquests són debats que encara tenim amb internet, les xarxes socials, les telesèries, etc.”, explica García Tur.

Actualitat
La crisi del covid-19 genera interrogants que abonen la ciència-ficció

Llegat
Més que les novel·les, els especialistes destaquen la qualitat dels seus contes

“Amb *Fahrenheit 451* Bradbury va encertar-la de ple perquè quan la va escriure volia mostrar com els mitjans de masses podien acabar fent que la gent deixés de llegir, amb tot el que això implica de tenir un pensament crític i no sotmès al poder, i avui en dia, lamentablement, veiem que és una realitat quotidiana amb la gent rodejada de pantalles tot el sant dia i el fet que pràcticament ningú llegeix”, opina Valenzuela. Com a exemple del pensament únic imperant, posa la polèmica que ha provocat *Sortir*, el curtmetratge de Disney amb personatges LGTBI.

Perillós per a l'FBI

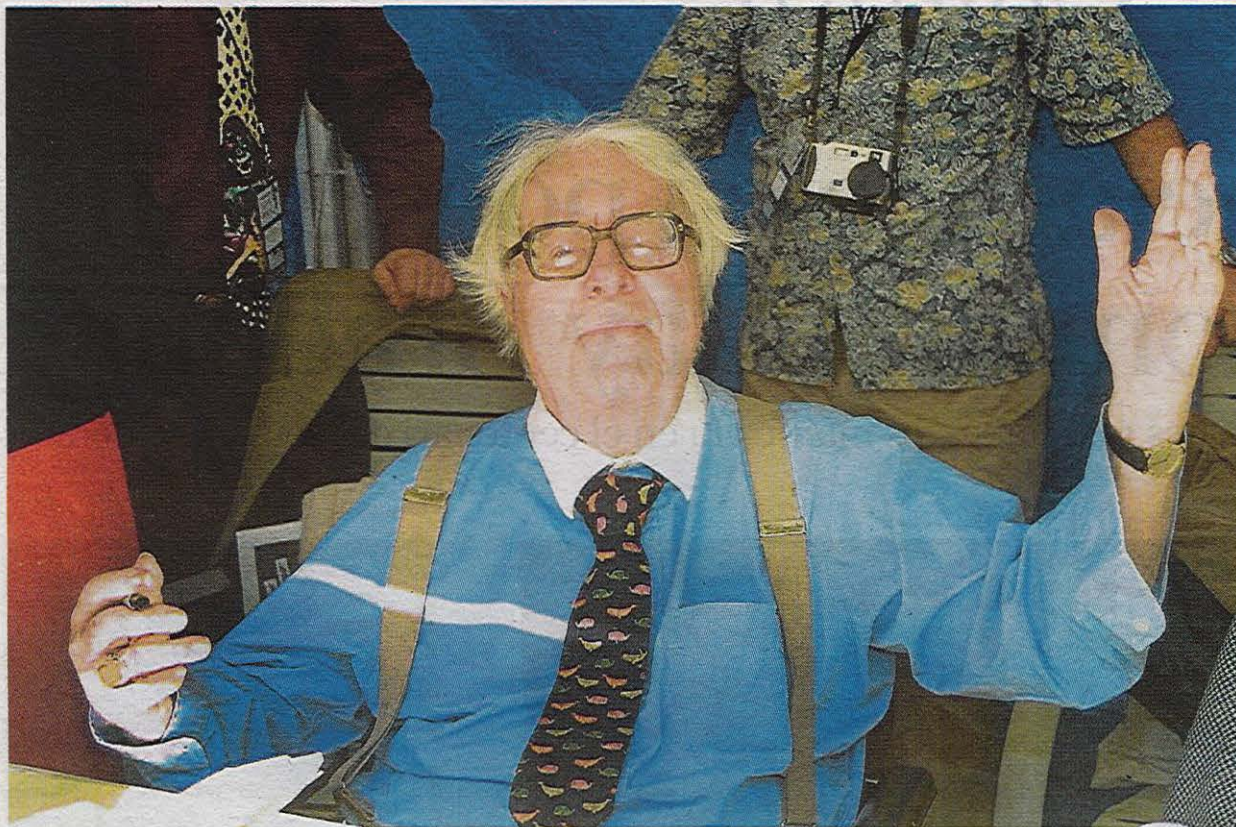
Valenzuela també evoca la informació que va sortir a l'any cinc anys, quan es va saber que l'FBI va acusar l'escriptor de dur a terme pràctiques perilloses per a la societat nord-americana. “El van acusar directament pel seu treball com a escriptor de ciència-ficció i fantasia, però la crítica s'obria a la ciència-ficció en general com un tipus de narrativa o discurs que podia portar la gent a no tenir esperança i ser escèptics envers el govern dels Estats Units. Trobar-se amb un relat que proposava un altre món possible preocupava el po-

Un gènere també declinat en femení

Les autores de ciència-ficció es compten amb els dits d'una mà. Sobresurten les nord-americanes Ursula K. Le Guin, l'obra de la qual *Raig Verd* està traduït per primer cop al català, i Octavia E. Butler (traduïda per Mai Més), considerades unes pioneres en un terreny d'homes. “A les dones ens costa fer-nos veure en general i en un espai que sempre ha sigut tan masculí encara costa més”, comenta Inés Macpherson. A Catalunya l'han conreat Mercè Rodoreda, Aurora Bertrana i Maria Aurèlia Capmany de manera més puntual. Cada vegada més hibridat, hi ha una colla d'autores actuals que han estirat el fil de la fantasia. Al febrer, en l'any del centenari de Peruchó i també d'Isaac Asimov, s'ha presentat el volum *Extraordinàries* (Males Herbes) per donar visibilitat a aquesta producció literària, editat per Ricard Ruiz Garzón. S'hi apleguen obres de Maria Arazo, Anna Martínez, Muntxa Mimó i la mateixa Macpherson.

PASSA A LA PÀGINA SEGÜENT

LITERATURA

Ray Bradbury en un festival literari a Los Angeles l'any 2004. JIM McNAUGHTON / EFE

VE DE LA PÀGINA ANTERIOR

der perquè aleshores la gent no estaria contenta amb el que tenien, i això s'associava ràpidament amb el comunisme –explica Valenzuela–. El punt melancòlic i de derrota dels seus relats va preocupar unsensors que volien tenir el suport de la població enmig de la Guerra Freda”.

Seguint el camí de Verne i Wells

Si bé *Les cròniques marcianes* té com a clar antecedent el cicle de *John Carter*, d'Edgar Rice Burroughs, també creador del personatge de Tarzan, Bradbury s'emmirallava en l'obra de Jules Verne i H.G. Wells, que a *La guerra dels mons* imaginava una invasió marciana. “Comparat amb aquests dos autors, però, ell volia fer un acostament més costumista. S'imaginava marcians a Mart i va agafar com a exemple un autor que va influir enormement en William Faulkner, Ernest Hemingway i F. Scott Fitzgerald: Sherwood Anderson (1876-1941), que va fer uns relats, aplegats a *Winesburg, Ohio*, en què descriu un conjunt de persones d'aquest poble, i aquesta manera de tractar una narrativa conjunta des de diferents punts de vista li va agradar molt, igual que explicar històries personals. Així va crear *Les cròniques marcianes*”, diu Valenzuela. La visió que dona Bradbury de Mart en aquest llibre publicat el 1950 és d'un indret màgic i líric, on mai han posat els peus els humans, i on es produeixen fenòmens estranys. Com va passar amb la colonització de les Amèriques, els marcians aniran desapareixent davant dels terrestres prepotents.

Un dels trets que diferencien Ray Bradbury d'altres autors de ciència-ficció i fantasia, segons Inés Macpherson, escriptora, contadores i traductora, és també la sensibilitat i la tendresa que projecta en la seva obra. “De petit estava enamorat de tot, del cinema, de la literatura, de la màgia; era una persona il·lusionada i inquieta, i això també es nota quan

imagina les seves històries”, assegura Macpherson. De fet, ell mateix explicava que li hauria agradat ser mag i repetia l'anècdota que de petit un mag el va tocar amb una espasa electrificada i li va anunciar: “Viuràs per sempre”. “Deia que si no hagués sigut escriptor li hauria agradat ser mag, però es pot dir que va ser un mag amb les paraules”, diu Macpherson.

De la ingent obra de Bradbury, Macpherson destaca el volum *Les pomes daurades del sol* (1953), concretament dos relats: *El vianant* i *L'assassí*. “En el primer et situa en un món de control absolut on tothom viu dins de casa; un home surt una nit a passejar i l'acaben internant al psiquiàtric perquè no està, com tothom, mirant la tele. Aquesta història fa pensar en el confinament que hem viscut, quan la policia et venia quan sorties a treure les

Influència

Per a ‘*Les cròniques marcianes*’, va agafar com a exemple els relats de Sherwood Anderson

escombraries a la nit i t'havies de justificar! –exclama l'escriptora–. El conte *L'assassí* és sobre un paio que comença a carregar-se tots els aparells tecnològics perquè està fart del control de la tecnologia; en una escena hi ha un home que explica a la seva parella què està fent i on està en tot moment, i podria donar-se ben bé avui. Més que premonitori, però, jo diria que Bradbury tenia bon ull per observar l'ésser humà”.

Altres temes que tractava a través de la fantasia, però amb una sensibilitat de poeta, són la mort i la fragilitat humana. “Era una barreja molt curiosa de sensibilitat, de senzillesa, humanitat i molta imaginació. Penseu en el conte *L'última nit del món*, de *L'home il·lustrat* (1951), en què s'acaba el món però els personatges van tranquil·lament a prendre un cafè!”, explica Macpherson.

A Catalunya el gènere de la ciència-ficció ha tingut tradicionalment una acollida més aviat tèbia tot i comptar amb grans autors com ara Joan Peruchó i Pere Calders –certament inclassificables–, però des de fa uns anys s'han començat a traduir els principals títols dels autors nord-americans, que han tingut una influència directa en la literatura catalana de les últimes dècades del segle XX. Sense anar més lluny, Quim Monzó és el traductor de *Les cròniques marcianes* al català (publicat per Proa). Actualment, un grapat de petites editorials estan fent molt bona feina per donar visibilitat al gènere de la ciència-ficció i la fantasia, com ara Males Herbes, Raig Verd, Mai Més, Chronos, Les Rades Grises, SECC, Orciny Press i Flamboyant, sense oblidar blogs molt actius com ara el Biblionauta i la Biblioteca del Kraken. “Fins ara hi havia hagut alguna editorial aïllada que hi apostava, però en projectes molt minoritaris, i ara assistim a un esclat. De fet, hi ha molts buits encara per omplir pel que fa a la traducció dels clàssics del gènere i s'està treballant també per normalitzar aquest gènere en català”, comenta Ramon Mas, escriptor i editor de Males Herbes.

Gràcies a fenòmens editorials com ara *Cançó de gel i foc*, de R.R. Martin, Mas opina que el gènere viu una autèntica revifalla, i la situació actual, amb la pandèmia del covid-19, posa més llenya al foc de la ciència-ficció: “Vivim en una societat en què cada any es produeixen canvis tecnològics bestials, i si mirem al futur no saps on arribarem a nivell tecnològic. A més, tot el tema del perill apocalíptic pel canvi climàtic, de presidents absolutament temeraris com Donald Trump, i ara la crisi que ha provocat la pandèmia del covid, és terreny adobat per a la ciència-ficció; es pot dir que vivim una societat distòpica i això fa que la gent es miri el gènere amb uns altres ulls”, assegura Ramon Mas.

Novetats editorials

Noves edicions arran del centenari de Ray Bradbury

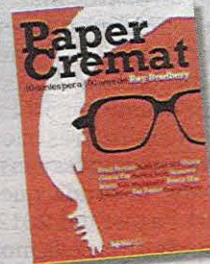
‘Fahrenheit 451’

Juntament amb *Un món feliç* i 1984, *Fahrenheit 451* (Proa amb traducció de Jaume Subirana) és una de les distopies imprescindibles de la literatura. Presenta un món en què els bombers es dediquen a cremar llibres, aquests objectes tan perillosos que fomenten la subversió. François Truffaut la va dur al cinema el 1966 i HBO en va fer una altra adaptació el 2018.

‘10 contes per a 100 anys’

També en format e-book, Paper Cremat publica un recull d'homenatge al gegant de la ciència-ficció. S'hi apleguen relats com *Miss Elèctrica*, d'Anna Carreras; *Dies de vi i records*, de Salvador Macip; *L'hora del relleu*, de Ramon Mas, i *Els filiformians*, de Víctor García Tur. Inés Macpherson és l'editora i autora d'un dels contes.

‘Un sonido atronador’

Nórdica publica un dels millors relats de Bradbury il·lustrat per Elena Ferrándiz i traduït pel col·lectiu Ray Bradbury BdL. És un viatge en el temps per anar a fer un safari d'animals prehistòrics. Aquest relat, que va donar lloc a la teoria de l'efecte papallona, reflexiona sobre les conseqüències dels nostres actes a la Terra.

‘L'home il·lustrat’

Considerat el millor recull de contes de Bradbury, *L'home il·lustrat* (Males Herbes, traducció de Martí Sales) és una bona mostra de la literatura d'aquest autor d'imaginació desbordant i ull fi a l'hora d'analitzar la psicologia humana. Porta ideal per endinsar-se en aquest món literari en què els homes ocupen un lloc irrisori a l'Univers.

‘Crónicas marcianas’

Un altre dels grans clàssics de Bradbury en una edició de Minotauro en castellà especial pel centenari. La humanitat ha d'abandonar la Terra, que està a punt de destruir-se, i viatgen a Mart. S'instal·len al Planeta Vermell sense tenir cura dels marcians, i repetint la niciea que gasten al Blau. Se n'han fet diverses adaptacions al cinema i fins i tot una òpera de Daniel Levy.

